

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Ostwald bécsi előadása és az ellene támadt visszahatás.

Ostwald Vilmos, a lipcei egyetem volt hírneves tanára a bécsi «Verein für Schulreform» meghívására előadást tartott a nyelvtanítás szerepéről a középiskolákban, melynek rövid foglalata a következő: *

Több okból tartja magát hivatottnak arra, hogy e kérdéshez hozzászóljon: először maga is középiskolába járt és ezen emlékei még nem halványultak el. Három fia van, a legkisebb most is az iskola padjait nyomja. Harmadszor: rövid ideig maga is középiskola tanár volt, utóbb pedig mint egyetemi tanárnak bőséges tapasztalata nyílt arra, hogy e kérdéshez hozzászóljon. Ezen emlékei részint kellemesek, részint kellemetlenek. Kellemesek az elemi iskolai, főképen pedig az egyetemi évek emlékei, de annál szomorúbbak a középiskolái. Ha rossz álmai vannak, akkor ezek is a középiskolával vannak összefüggésben. Ez is mutatja, hogy itt sok minden nincsen rendben.

Meri azt a tételt felállítani, hogy az élet helyes berendezései kellemes emlékeket hagynak; ami azonban nincsen rendén, ahhoz kellemetlen emlékek fűződnek.

Utóbbi időkben sokat foglalkozott középiskolai dolgokkal és akkor a következő eredményre jutott:

A kutató elmék élete folyását vizsgálva — ezek persze természettudósok és nem filologusok voltak — azt találta, hogy azok a középiskolában gyenge tanulók voltak. Mayer Róbert, az energia törvényének megalapítója az utolsók közé tartozott. Liebignek, a híres vegyésznek abba kellett hagyni középiskolai tanulmányait.

* Naturwissenschaftliche Forderungen zur Mittelschulreform. Vortrag gehalten von W. Ostwald. Wien, 1908. Manz'sche Verlagsbuchhandlung.

Mitteilungen des Vereins der Freunde des hum. Gymnasiums, 5. Heft. Wien und Leipzig, C. Fromme 1908.

Das hum. Gymnasium. 1908. I., IV. füzet.

Helmholtz csak annak köszönhetette középiskolai tanulmányainak elvégzését, hogy atyja gimnáziumi tanár volt. A latin nyelvi órák alatt a pad alatt geometriai és optikai szerkesztéssel foglalkozott. Ilyen volt *Davy* is, a híres angol fizikus. A középiskola a maga uniformizáló hatásával már sok tehetséget tett tönkre és csak egyes kiváló elméknek sikerült magukat ez alól kivonni.

Másrészt az *esperanto* nyelvvel foglalkozva tanulmányozta a nyelvek szerkezetét és rájött arra, hogy azokban nagy szerepet játszik a véletlen és az önkény és híjával vannak minden logikának. Tagadja azoknak képző erejét; értékük nem pozitív, de negatív. A nyelv tulajdonképen nem egyéb, mint jelek összege valamely fogalomra. Ebből az következne, hogy minden fogalomnak más jele van. De akárhányszor több fogalomnak egy jele van (pl. *ár, sir* a magyar nyelvben). Hol itt a logika? A nyelvekben azonkívül régi nemzedékek számos elavult nézete, elmélete és fogalma van megkövesedve. A nyelv nem egyéb, mint szükséges rossz.

Tagadja azt, hogy az ember — saját anyanyelvének tanulásától eltekintve — más nyelvek tanulása által okosabb lenne. Ő maga végtelenül sajnálja azt az időt, amelyet azokra fordított. A nyelvtanítás olyan baj, amelyet lehetőség szerint korlátozni kell. Az olyan iskola tehát, melynek alapja a nyelvtanítás, elhibázott.

A nyelv az ő számos kivételével megöli a gyermek lelkében a törvényszerűségnek és ama rendnek érzetét, melyet a nagy természetben újra meg újra feltalálunk. Megöli a causalitas érzetét és azt a tudatot, hogy adott praemissákból valami következik. Éppen a nyelvek okai annak, hogy az ifjak gondolkodni nem tudnak. A gimnázium ebben épolyan vétkes, mint a reálgimnázium vagy a reáliskola, mert mind-egyikben a nyelvek tanítása az órák 50%-ánál többet foglal el. Ha a kereskedő azért akarja gyermekét francia vagy angol nyelvre taníttatni, mert annak külföldön arra szüksége van, az érthető, de azért nem kell a tanítás alapját erre helyezni a középiskolában.

Ha sok nyelv tanulása által okosabb lenne az ember, akkor a szállodák portásainak és a hálókocsik alkalmazottainak kellene a leggeniálisabb embereknek lenni. Azt mondják, hogy csak az illető nyelv tanulása által lehet a nép szellemébe behatolni. De hiszen, *Shakespeare* nyelve egészen más, mint a mai angol.

Még egy harmadik pontra utal. A tudományok kriteriumát vizsgálva azt találta, hogy csak azok méltók ezen elnevezésre, amelyek képessé teszik az embert arra, hogy a dolgokat előre lássa; amelyik arra nem képes, az nem tudomány. A nyelvek erre nem képesek a mai tudomány szerint.

A nyelvtanulásnak olyan szerepet kellene az iskolában elfoglalni,

mint a zongora vagy más egyéb ügyességek elsajátításának. Kiki annyit sajátítson el belőlük, amennyire szüksége van és akkor a túlterhelés kérdése mindjárt meg fog szünni. A képzés alapja legyen a természettudományi oktatás; mellette a kedély nemesítésére, a filozófiai gondolkodás kialakítására az anyanyelvi oktatás szolgáljon, amelyet nagy költők és gondolkodók iratain el lehet sajátítani.

Szól még arról, hogyan lehet a munkát megkedveltetni a tanulókkal. Olyanképen, ha a szabad választás nagyobb helyet foglalna el az iskolában. (Ma Németországban sokat foglalkoznak e kérdéssel. Lásd *Magy. Pæd.* 1907. jún. számát). Harmonikus és befejezett műveltség nem létezik. Nagy dolgokat csak olyan emberek vittek véghez, akik egyoldalúak voltak. Kiismerni a tanulók egyéniségét és aszerint foglalkoztatni és kiművelni őket, ez a jó tanítás titka.

Kikel még az érettségi vizsgálat ellen, mint amely teljesen felesleges és csak arra jó, hogy az utolsó erőfeszítéstől megromlott idegek aztán felmondják a szolgálatot. Akiket a tanárok nyolc vagy kilenc évig tanítottak, azokat ezen idő alatt alaposan kiismerhették. (De — sajnos — ez a vizsgálat nemcsak a tanulók, hanem a tanárok munkásságának ellenőrzésére is szolgál.) Tehát ez a vizsgálat eltörendő és az eredmény az lesz, hogy az ilyenképen felszabadult energia az ifjak által választott pályán fog érvényesülni.

*

Arnim, bécsi egyetemi tanár gúnyos modorban utasítja vissza *Ostwald* fejtegetéseit a *Neue Freie Presse* 1907 dec. 8. számában (*Das hum. Gymnasium* 1908. 1. füz.). — *Ostwald* mondja, aki vegyészből természetbölcselető lett, most felcsapott természetpedagógusnak. Ha az emberiség vezető emberei mind csak egyoldalúlag voltak kiképezve, akkor ő is vezérszerepre lehet hivatott. Különben maga is járt középiskolába, gyermekei is odajártak. (Vajjon ezen az alapon is hozzá lehet szólni középiskolai kérdésekhez?)

Nagy emberek életét kutatta, mint *O.* mondja, *biológiai* és *psychografiai* vizsgálatokat végzett. E kifejezések is a görög barbár körből való maradványok. De vajjon minden nagy ember élettörténetét megvizsgálta-e?

A természetes nyelvek tanulása által senki sem lett okosabb; maga *Ostwald* — úgy véli — csak butább lett általuk. Úgy látszik tehát, hogy lipcei tanárságának utolsó éveiben különösen nyelvi tanulmányokkal foglalkozott.

A tudomány kriteriuma, hogy képessé tesz az emberiség vezetésére és a jövő megjósolására, mondja *O.*; erre pedig csak a természettudományok képesek. Hát a nyelv segítségével nem teszik azt a költők és a szónokok?

*

Gomperz Tivadar, a bécsi egyetem híres tanára ugyancsak a *Neue Freie Presse* 1907. dec. 29. számában válaszol *Ostwald*nak «Über den Bildungswert des Sprachunterrichts» (A nyelvi tanítás képző erejéről) c. cikkben. Egész más hangnemben ír, mint *Arnim*. «Ha olyan nagy kaliberű ember, mint *Ostwald*, keztyűt dob olyan fontos tárgynak, mint a nyelvtudomány, akkor illik ezt a kihívást elfogadni a nyelvtudomány képviselőinek». A fordítás előnyeit sorolja fel, mely 1. arra kényszerít minket, hogy a fogalmakat élesebben különböztessük meg és határozottabban írjuk körül; 2. a felületeségtől megóv; 3. szellemi látókörünket erősen kibővíti. Az anyanyelv által hat a jelenre. Mint az erkölcs, ez is egy darab hagyomány; ebben is, mint minden emberiben, jó is, rossz is van. Több nyelv ismerete által jobban észreveszi az ember anyanyelvének esetleges hiányait, éppenúgy, mint aki több országot járt be, jobban észreveszi hazája intézményeinek esetleges fogyatkozásait. Távol vagyunk mi a nyelvnek fetisszerű imádásától; ismerjük hiányait. Egyetlen nyelvnek zsarnokságától csak a többnyelvűség véd meg.

*

December 17-én nagy tiltakozó gyűlést tartottak Bécsben, melyen a társadalom számos kiválósága, főrendek, orsz. képviselők, főigazgatók, egyetemi és középiskolai tanárok jelentek meg, hogy tanuságot tegyenek a nyelvi képzés nagy erejéről. *Stürgkh* gróf, v. b. t. t., a *Verein der Freunde des hum. Gymnasiums* elnöke nyitotta meg a gyűlést, melyben azt hangoztatta, hogy itt nem a klasszikus nyelvek tanításának fontosságáról és értékéről van szó, hanem egyáltalán a nyelvi tanításról.

Ebner, egyet. rektor, bár maga a természettudományok embere, mégis elismeri, hogy a gimnáziumban szerzett nyelvismeretek további munkásságában megbecsülhetetlen szolgálatokat tettek neki.

Paulsen, kit ezen gyűlésre szintén meghívtak, kimentí magát gyenge egészségével. (Azóta már — sajnos — elköltözött az élők sorából.) Kifejezést ad annak, hogy a humanisztikus gimnáziumra szükség van és ha annak jellegét meg akarjuk őrizni, akkor nem szabad annak tantervét mindenféle egyéb tárgyakkal túltömní.

Ezután *Frankfurter*, egyetemi könyvtárőr, a fentemlített társaság titkára olvasta fel referátumát *Ostwald* előadásáról. Mindenekelőtt a beszéd komolyságát emeli ki, mely lényegesen eltér *Gurlitt*, híres reformer előadásától, mely csak a publikum mulattatását és szórakoztatását célozza.

O. azt a tételt állítja fel, hogy életünk mindenféle viszonylatainak, ha azok normálisan vannak berendezve, kellemes benyomásokat

kell hagyni lelkünkben. Azonban ez egyénenkint változik és az iskola minden egyes egyén tetszése után nem indulhat. O. nem a nyelvtanítás túltengése ellen szállt síkra, ő egyáltalán minden nyelvtanítást kázhozvátott, így a német nyelvét is. Idegen nyelvek tanítását is csak annyiban engedi meg, amennyiben praktikus célokat szolgálnak. Minthogy pedig a klasszikus nyelvek ilyen célt nem szolgálnak, tehát teljesen kiküszöbölendők a tanításból. O. ezen nézete állásfoglalásra kényszerít minden pädagogust, mert a nyelvi tanítás egyik sarkalatos pontja a középiskolának.

Idézi *Goethe*, *Humboldt*, *Helmholtz* és *Treitschke* nézeteit, akik a nyelvtanítás kiváló és szellemet művelő oldalát kiemelik.

Utána *Jerusalem* tanár, kormánytanácsos szólalt fel. O. úgy találta, hogy híres természettudósok a nyelvek tanulásában nem lelték kedvüket. Ezzel szemben más példákat is találunk. *Kopernikus* éppen a klasszikusok tanulmányozása által jött rá a központi naprendszerre; *Lotze*- és *Helmholtzról* sem áll meg O. nézete.

O. szerint a nyelv nem tanít meg logikusan gondolkodni; de a nyelvet pszichologiailag kell megvizsgálni. Maga a logika is csak a nyelv útján vált lehetségessé. Valamely tárgy körül tett tapasztalatok annak neve körül csoportosulnak. A nyelv az, mely az emberek közös munkálkodását lehetségessé teszi. A nyelv az, melynek segítségével a természet tüneményeit, vagy a lelki jelenségeket leírjuk. A szellemi életet kell megértenünk és ebbe a legkiválóbb szellemi jelenségnek, a nyelvnek tanulmányozása vezet bele.

Krutschmer, egyetemi tanár szerint a nyelv által tanulunk meg szellemileg dolgozni; ebben van felhalmozva mindaz a szellemi munka, melyet az előbbi generációk gyűjtöttek. Minthogy a szó maga nem fedi mindig az általa kifejezett fogalmat, éppen azért kell a nyelvet alaposabban tanulmányoznunk, hogy mi uralkodjunk azon és ne az felettünk. Több nyelv tanulmányozása által ismerjük meg legjobban anyanyelvünk tulajdonságait, hiányait, önkényes elemeit stb. Mennél eltérőbb az az idegen nyelv, annál inkább szembeötlők anyanyelvünk tulajdonságai. Éppen ezért tanulságosabbak a klasszikus nyelvek, mint a modernek. Minden kulturnyelv a fogalmak új birodalmába vezet. Azért *Mommsen* szerint a műveltség csak ott kezdődik, midőn az ember anyanyelvén kívül még egyet ismerni tanul. A nyelvben nemcsak logikai, hanem pszichológiai szempontok is tekintetbe jönnek.

A nyelvtani tanítást sok helyen túlságba viszik, azért azután unalmassá válik; ezt a tanítást elevenebbé kell tenni. A mai nyelvtudományból annyit kell bele vinni, amennyi pädagogiai szempontokból lehetséges.

Duschinsky, réaliskolai tanár szintén hangsúlyozza a nyelv-

tanítás nagy fontosságát. Ha egy mesterséges nyelvvel élnénk, abban végtelen sok szónak kellene lenni, hogy mindenféle érzelmi momentumot kifejezzzen, amit a természetes nyelvek kevesebb gyökérrel is megtesznek.

A továbbiak folyamán kimutatja, hogy sok a középiskolában az oda nem való elem. Amíg a lakosság 1850-től 1900-ig csak 47%-kal gyarapodott, addig a tanulók száma 273%-kal. 1900—1905-ig a lakosság száma 2·9%-kal, a tanulók száma 55%-kal gyarapodott. A jogsítást az iskolától külön kellene választani, mint Francia-, Angol- és Olaszországban történik. Túlterhelés is csak azért van az iskolában, mert sok az oda nem való elem. Ha igaz, hogy egyes talentumokat a nyelvi tanulmányok megrontottak. akkor az is igaz, hogy művészi lelkek a mennyiségtani tanulmányokkal szemben viseltettek ellenségesen, de azért még egy reformernek sem jutott eszébe azokat a tanulmányokat kiküszöbölni.

Hueppe tanár, mint a Verein für Schulreform elnöke védelmébe veszi O.-t, aki szerinte nem a nyelvi tanulás ellen általában kelt ki, hanem a módszer ellen. Szóló a nyelvi tanulmányokat fontosaknak tartja, azonban a többi tárgyakkal is kapcsolatba hozandó ez a mai viszonyoknak megfelelően.

Martinak, gráci egyetemi tanár szól az idegen nyelvek tanulásának fontosságáról. Pótolhatatlan művelődési elem az, mely ha nem volna meg, felfedezendő volna. A görögökön is meglátszik, hogy idegen nyelvet nem tanultak. A gondolatnak a kifejezéssel való küzdelme legjobban itt tűnik ki. A nyelv foglalja egybe az emberi élet egész tevékenységét, alkotását, gondolkodását, érzését és törekvését. A nyelv által éli magát bele lassan a gyermek abba, amit a világ és az élet nyújt.

Végül a gyülekezet olyan határozati javaslatot fogadott el, melyben tiltakozik az ellen, hogy a nyelvi tanítás értékét egyáltalán kétségbe vonják, vagy éppen a szellemi képzés akadályának állítsák oda. A gyülekezet megvan arról győződve, hogy a nyelvtanításban a középiskola megbecsülhetetlen eszközt bír az általános műveltség előmozdítására, mely semmi által sem pótolható.

Dr. Endrei Gerzson.
